

Uchwała z dnia 19 lutego 2008 r.

II UZP 7/07

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar, Sędziowie SN: Zbigniew Myszka (sprawozdawca), Jolanta Strusińska-Żukowska.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 19 lutego 2008 r. sprawy z wniosku Teresy T. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w W., o zasiłek chorobowy, świadczenie rehabilitacyjne, zwrot nienależnego świadczenia, na skutek zagadnienia prawnego przekazanego postanowieniem Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie z dnia 17 października 2007 r. [...]

„Czy sprawy dotyczące zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego oraz świadczenia rehabilitacyjnego wynikające z art. 66 ust. 2 Ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (t.j. Dz.U. z 2005 r. Nr 31, poz. 267 z późn. zm) należą do kategorii spraw o zasiłek chorobowy i o świadczenie rehabilitacyjne, dla których rozpoznania właściwy jest Sąd Rejonowy zgodnie z dyspozycją art. 477(8) § 2 pkt. 1) i pkt. 2) k.p.c., czy też do kategorii spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych, dla których w świetle art. 477(8) § 1 k.p.c. właściwy jest Sąd Okręgowy ?”

p o d j ą ł u c h w a ł ę :

Sprawy o zwrot nienależnie pobranego zasiłku chorobowego lub świadczenia rehabilitacyjnego wynikające z art. 66 ust. 2 ustawy z dnia 25 czerwca 1999r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 31, poz. 267 ze zm.) należą do właściwości rzeczowej sądów rejonowych (art. 477⁸ § 2 pkt 1 i 2 k.p.c.).

U z a s a d n i e n i e

Przedstawione do rozstrzygnięcia Sądowni Najwyższemu zagadnienie prawne powstało w następującym stanie faktycznym sprawy. Decyzją z dnia 10 sierpnia 2005 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w W. odmówił ubezpieczonej Teresie T. prawa do zasiłku chorobowego za okres od 28 czerwca 2004 r. do 24 marca 2005 r. i świadczenia rehabilitacyjnego za okres od 23 maja 2005 r. do 20 września 2005 r. oraz obciążył ją kwotą 3.734,08 zł tytułem zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego za okres od 28 czerwca 2004 r. do 24 marca 2005 r., nadpłaconego świadczenia rehabilitacyjnego za okres od 25 marca 2005 r. do 22 maja 2005 r. i nienależnie pobranego świadczenia rehabilitacyjnego za okres od 23 marca 2005 r. do 31 lipca 2005 r. Stosownie do pouczenia zawartego w zaskarżonej decyzji ubezpieczona wniosła od niej odwołanie do Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi Południe. Wyrokiem z dnia 26 marca 2007 r. Sąd ten częściowo zmienił zaskarżoną decyzję, tj. uznał brak obowiązku zwrotu pobranego przez ubezpieczoną zasiłku chorobowego za okres od 28 czerwca 2004 r. do 24 marca 2005 r. oraz świadczenia rehabilitacyjnego za okres od 23 marca 2005 r. do 31 lipca 2005 r., a w pozostałej części oddalił odwołanie.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł organ rentowy w części zmieniającej zaskarżoną decyzję, a więc w części obejmującej rozstrzygnięcie o braku obowiązku zwrotu przez ubezpieczoną nienależnie pobranego zasiłku chorobowego i świadczenia rehabilitacyjnego oraz nadpłaconego świadczenia rehabilitacyjnego.

Przy rozpoznawaniu apelacji Sąd Okręgowy powziął istotne wątpliwości co do właściwości rzeczowej Sądu Rejonowego do rozpoznawania spraw w zakresie odwołania od decyzji ustalającej obowiązek zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego i świadczenia rehabilitacyjnego oraz nadpłaconego świadczenia rehabilitacyjnego, „a co za tym idzie, ważności postępowania sądowego”. Sąd ten wskazał, że zgodnie z art. 477⁸ § 1 k.p.c. sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych, z wyjątkiem tych, dla których zastrzeżona jest właściwość sądów rejonowych, należą do właściwości sądów okręgowych. Do dnia 1 października 2001 r. art. 477⁸ k.p.c. ustanawiał w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych wyłączną właściwość sądów okręgowych. Od tej daty utrzymano generalną właściwość sądów okręgowych, a do właściwości sądów rejonowych przekazano sprawy: 1) o zasiłek chorobowy, wyrównawczy, opiekuńczy, macierzyński, porodowy, pogrzebowy, rodzinny oraz dodatki do zasiłku rodzinnego, 2) o świadczenie rehabilitacyjne, 3) o odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy w gospodarstwie rolnym, wypadku w drodze do pracy lub z pracy, wypad-

ku przy pracy lub choroby zawodowej, wypadku lub choroby zawodowej pozostającej w związku z czynną służbą wojskową albo służbą w Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służbie Kontrwywiadu Wojskowego, Służbie Wywiadu Wojskowego, Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, Straży Granicznej, Biurze Ochrony Rządu, Służbie Więziennej, Państwowej Straży Pożarnej i Służbie Celnej, 4) o ustalenie niepełnosprawności lub stopnia niepełnosprawności, 5) o świadczenie z tytułu funduszu alimentacyjnego. Wynika z tego, że do właściwości rzeczowej sądów rejonowych zostały przekazane między innymi sprawy o zasiłek chorobowy i o świadczenie rehabilitacyjne. Tego zakresu przedmiotowego dotyczyła pierwsza część zaskarżonej decyzji, ale w tej części Sąd Rejonowy oddalił odwołanie i ubezpieczona nie wywiodła apelacji od tego zakresu orzeczenia. Natomiast apelacja organu rentowego dotyczyła zwrotu przez ubezpieczoną nienależnie pobranego zasiłku chorobowego i świadczenia rehabilitacyjnego oraz nadpłaconego świadczenia rehabilitacyjnego.

Sąd Okręgowy wskazał, że w powszechnej praktyce orzeczniczej za sprawy o zasiłek chorobowy i o świadczenie rehabilitacyjne uznaje się „sprawy o prawo do tych świadczeń, ich zakres czasowy i wysokość zarówno w sytuacji gdy dochodzi ich ubezpieczony, jak i gdy ich zwrotu żąda organ rentowy - jako świadczeń nienależnie pobranych”. W sprawach z wszystkich wymienionych kategorii występuje bowiem tożsamość stron postępowania, co do zasady świadczenia (o zasiłek chorobowy, o zwrot tego zasiłku, o świadczenie rehabilitacyjne i o zwrot tego świadczenia) oraz aktu prawnego znajdującego zastosowanie jako podstawa orzekania.

Powyższe stanowisko i praktyka, a co za tym idzie interpretacja art. 477⁸ § 2 k.p.c. budzą jednak wątpliwości w świetle poglądu Sądu Najwyższego wyrażonego w uzasadnieniu wyroku z dnia 7 marca 2006 r., iż „w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych sąd rejonowy jest właściwy rzeczowo tylko w sprawach wymienionych w art. 477⁸ § 2 k.p.c.” (I UK 142/05, OSNP 2007 nr 3-4, poz. 54). Sąd Najwyższy przyjął bowiem, że przepis ten nie dopuszcza jakiegokolwiek wykładni rozszerzającej ani nawet celowościowej, zaś zakres tej właściwości nie może być szerszy niż wyraźnie oznaczony. Sąd Najwyższy zwrócił przy tym uwagę, iż wyliczenie spraw zawartych w tym przepisie z reguły łączy się z określonym świadczeniem lub roszczeniem przewidzianym w prawie materialnym. Ponadto na kanwie spraw dotyczących umorzenia należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego Sąd Najwyższy podjął uchwałę z dnia 12 lipca 2005 r., II UZP 6/05 (OSNP 2006 nr 1-2, poz. 20), że „sprawy dotyczą-

ce umorzenia należności likwidowanego Funduszu Alimentacyjnego od osób zobowiązanych do alimentów oraz od osób, które bezpodstawnie pobrały świadczenia z Funduszu są sprawami z zakresu ubezpieczeń społecznych w rozumieniu art. 476 § 2 k.p.c., do rozpoznania których właściwy jest sąd okręgowy (art. 477⁸ § 1 k.p.c)". W uchwale tej Sąd Najwyższy dokonał rozróżnienia sprawy o świadczenie z funduszu alimentacyjnego od spraw dotyczących świadczeń z funduszu alimentacyjnego, argumentując, że „spraw o świadczenia z tytułu funduszu alimentacyjnego nie można identyfikować (rodzajowo) ze sprawami dotyczącymi świadczeń z funduszu alimentacyjnego. Skoro tylko sprawy z odwołania od decyzji w przedmiocie świadczeń z funduszu alimentacyjnego (sprawy o świadczenia z tytułu funduszu alimentacyjnego) podlegały właściwości rzeczowej sądów rejonowych, to pozostałe dwie kategorie spraw, tj. o zwrot bezpodstawnie pobranych świadczeń oraz o umorzenie należności funduszu od osób zobowiązanych do alimentów i od osób, które bezpodstawnie pobrały świadczenia, należały do właściwości rzeczowej sądów okręgowych".

Wszystko to w ocenie Sądu Okręgowego sprawia, że zachodzą możliwości do dokonania analogicznego rozróżnienia w odniesieniu do spraw o zasiłek chorobowy oraz o świadczenie rehabilitacyjne od spraw dotyczących tych świadczeń. W świetle ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 31, poz. 267 ze zm.), od spraw o zasiłek chorobowy - tj. o prawo do świadczenia dochodzone w oparciu o art. 4 i nast. (analogicznie o świadczenie rehabilitacyjne - art. 18 i nast.), o wysokość świadczenia ustalaną w oparciu o art. 36 i nast. oraz o wypłatę ustalonego świadczenia dochodzoną np. w przypadku wstrzymania wypłaty, należy odróżnić sprawy dotyczące zwrotu nienależnie pobranych świadczeń. O ile bowiem w przypadku spraw z pierwszej kategorii sąd bada zaistnienie przesłanek pozytywnych wymienionych w wyżej powołanych przepisach - warunkujących powstanie prawa i wysokość świadczenia, o tyle w sprawach z drugiej kategorii bada przesłanki inne - warunkujące uznanie świadczenia za pobrane nienależnie z winy ubezpieczonego lub wskutek okoliczności wymienionych w art. 15 -17 i art. 59 ust. 6 i 7 tej ustawy (art. 66 ustawy) oraz nadpłacone. Przy dokonaniu zaś takiego rozróżnienia należałoby konsekwentnie przyjąć, że do rozpoznania spraw o zwrot nienależnie pobranego i nadpłaconego świadczenia rehabilitacyjnego oraz zasiłku chorobowego właściwy jest wyłącznie sąd okręgowy. Jeżeli bowiem sprawy te nie mieszczą się w pojęciu „spraw o świadczenie rehabilitacyjne i o

zasilek chorobowy”, to nie została w art. 477⁸ k.p.c. zastrzeżona do ich rozpoznania właściwość Sądu Rejonowego.

Zdaniem Sądu Okręgowego, rozpoznawana sprawa na etapie postępowania apelacyjnego dotyczy świadczeń tej drugiej kategorii, tj. żądania przez organ rentowy zwrotu przez ubezpieczoną nienależnie pobranego zasiłku chorobowego i świadczenia rehabilitacyjnego oraz nadpłaconego świadczenia rehabilitacyjnego. Od rozstrzygnięcia postawionego zagadnienia prawnego zależy uznanie ważności lub nieważności postępowania pierwszoinstancyjnego przeprowadzonego przez Sąd Rejonowy. Stosownie bowiem do przepisu art. 379 pkt 6 k.p.c., orzeczenie wydane przez sąd rejonowy w sprawie, w której właściwy rzeczowo jest sąd okręgowy bez względu na wartość przedmiotu sporu, powoduje nieważność postępowania, którą w granicach apelacji sąd odwoławczy bierze z urzędu pod uwagę (art. 378 § 1 k.p.c.).

Wobec przedstawionych wyżej wątpliwości, a także wobec niejednolitej praktyki rozpoznawania przez sądy rejonowe i sądy okręgowe spraw z przedstawionej kategorii orzeczniczej (w pierwszej i drugiej instancji) Sąd Okręgowy uznał, że omawiana kwestia jest zagadnieniem prawnym w rozumieniu art. 390 k.p.c., którym powinien zająć się Sąd Najwyższy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skład orzekający nie podzielił wątpliwości Sądu drugiej instancji, które mogłyby przemawiać za rozdzieleniem właściwości rzeczowej pomiędzy sądy rejonowe i sądy okręgowe orzekające w tej samej kategorii spraw mieszczących się w pojęciu spraw o zasiłek chorobowy (art. 477⁸ § 1 pkt 1 k.p.c.) lub spraw o świadczenie rehabilitacyjne (art. 477⁸ § 1 pkt 2 k.p.c.), uznając, że te kategorie obejmują także sprawy o zwrot tych nienależnie pobranych świadczeń. Tak określone kategorie pojęciowe spraw o zasiłek chorobowy lub świadczenie rehabilitacyjne uzasadniają zawsze właściwość rzeczową sądu rejonowego, który orzeka w pierwszej instancji pomiędzy tymi samymi podmiotami, co do tego samego przedmiotu sporów (zasiłku chorobowego, świadczenia rehabilitacyjnego oraz obowiązku zwrotu tych nienależnie pobranych świadczeń), bo na tych samych podstawach prawnych regulujących przesłanki nabycia prawa do tych świadczeń (albo ich niespełniania) oraz obowiązek zwrotu nienależnie pobranych świadczeń. Oznacza to, że przede wszystkim tożsamość stron oraz przedmiotu orzekania, wynikającego z odwołania od decyzji organu ren-

towego, wydanej na tych samych podstawach prawnych (przepisach ustawy zasiłkowej) - dotyczących przysługiwania lub braku prawa do tych świadczeń oraz obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, przemawia za uznaniem właściwości rzeczowej sądu rejonowego, a przeciwko dualizmowi właściwości rzeczowej (sąd rejonowy albo sąd okręgowy).

Jeżeli jednak wykładnia gramatyczna tych unormowań mogła w praktyce orzeczniczej budzić niekiedy wątpliwości ujawnione w przedstawionym zagadnieniu prawnym w przedmiocie rozdzielenia kognicji tych sądów (rejonowego bądź okręgowego), to ostatecznie usuwa je wykładnia funkcjonalna i celowościowa, które są równoprawnymi sposobami interpretacji art. 477⁸ § 2 k.p.c. Przepis ten przekazuje do właściwości rzeczowej sądu rejonowego tylko określone w nim kategorie spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych, pozostawiając inne sprawy w „generalnej” właściwości sądów okręgowych (477⁸ § 1 k.p.c.). Skoro jednak przedmiotem rozpoznawanej sprawy była przecież tylko jedna decyzja organu rentowego, odmawiająca ubezpieczonej prawa do zasiłku chorobowego i świadczenia rehabilitacyjnego oraz obciążająca ją obowiązkiem zwrotu nienależnie pobranych lub nadpłaconych świadczeń, to rozdzielanie właściwości rzeczowej pomiędzy sąd rejonowy i sąd okręgowy w kwestii odwołania od jednej decyzji wyznaczającej przedmiot sporu na dwa odwołania, przysługujące do różnych sądów (rejonowego bądź okręgowego) w sprawach pomiędzy tymi samymi stronami i rozstrzyganych na podstawie tego samego aktu prawnego (przepisów ustawy zasiłkowej), byłoby oczywiście nieracjonalne i niezgodne z celem art. 477⁸ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., przekazującym te sprawy do właściwości rzeczowej sądu rejonowego jako sądu pierwszej instancji. W konsekwencji Sąd Najwyższy uznał, że sprawy o zwrot nienależnie pobranego zasiłku chorobowego lub świadczenia rehabilitacyjnego wynikające z art. 66 ust. 2 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 31, poz. 267 ze zm.) należą do właściwości rzeczowej sądów rejonowych (art. 477⁸ § 1 k.p.c.), mając na uwadze także to, że taki sposób rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia prawnego wyklucza zasadność potencjalnego podnoszenia zarzutu nieważności postępowania z art. 379 pkt 6 k.p.c., gdyby w praktyce orzeczniczej w sprawach o zwrot nienależnie pobranego zasiłku chorobowego lub świadczenia rehabilitacyjnego to sądy okręgowe niekiedy wydawały orzeczenia w pierwszej instancji.

=====